

– формування уміння визначати спільні риси та основні відмінності між культурою українців та культурою інших етносів регіону;

Отже, цілеспрямоване виховання в учнів загальноосвітніх шкіл міжетнічної толерантності на національно-культурних джерелах ми розглядаємо як процес соціалізації особистості, організація якого покликана систематизувати і упорядкувати вплив на школярів етнокультурного та етносоціального середовища, сформувані у них власний позитивний досвід міжетнічних взаємин, нейтралізувати негативні впливи у таких стосунках.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 208 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 24–31 жовтня 2001 р.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ministry@mon.gov.ua.
4. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів]. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
5. Социологический энциклопедический словарь / Г. В. Осипов. – М. : М-Норма, 1998. – 480 с.
6. Струманський В. П. Народознавство Поділля. Хрестоматія / В. П. Струманський. – Хмельницький : Поділля, 1997. – 432 с.
7. Таланчук Н. М. Идеалы и реальность интерсоциального воспитания: примерная концепция исследования / Н. М. Таланчук // Советская педагогика. – 1989. – № 1. – С. 18–24.
8. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

Анотація

В.В.Прысакар

Национально-культурные истоки процесса воспитания у школьников межэтнической толерантности

В статье раскрыта роль национально-культурных ценностей народа в процессе воспитания межэтнической толерантности. Процесс воспитания межэтнической толерантности рассматривается как формирование интегративно-личностного свойства человека, основывается на познавательном, эмоционально-оценочном, поведенчески-деятельностном компонентах. Опираясь на научно-методические источники и результаты исследования, проведенные в общеобразовательных школах Хмельницкой и Черновицкой областей автором обоснована необходимость направления воспитательного процесса на формирование ценностной сферы индивида путем использования потенциала национально-культурных ценностей народа и развитие на этой основе положительных мотивов относительно диалога культур

Ключевые слова: *межэтнические отношения, толерантность, национальные ценности, культура, социализация личности, этнические группы, национальные истоки, этническая общность, этнокультура.*

Summary

V.V.Prysakar

National and Cultural Origins of the Process of Formation of Pupils' Ethnic Tolerance

The article reveals the role of the national and cultural values of the Ukrainian nation in the process of ethnic tolerance formation. The process of inter-ethnic tolerance education is seen as the formation of human's integrative - personal feature based on the cognitive , emotional and assessment , behavior and activity components. Relying on scientific and methodical sources and the results of studies conducted by the author in secondary schools of Khmelnytsky and Chernivtsi regions, the necessity of focusing of the educational process on the formation of the value sphere of the individual through the use of the capacity of national cultural values of the people and the development on this basis of positive motifs in the context of cultures' dialogue.

Key words: *tolerance and national values, inter-ethnic relations, culture, socialization of the individual, ethnic group, national origins, ethnic group, ethnic culture.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 392.34(477):371.4»18/19»

Г.В.ПРИХОДЬКО,
аспірантка
(м. Суми)

Відображення традицій виховання статі дітей в українському селянському фольклорі XIX – початку XX ст. (гендерний аналіз першоджерел)

Статтю присвячено дослідженню проблем виховання селянських дітей на основні гендерного аналізу українських фольклорних текстів XIX – початку XXст. За рахунок критичного прочитання текстів пісень, прислів'їв і приказок, казок та ін., датованих XIX – початком XXст., встановлено, що вони містили у собі проблеми гендеру (соціальної особливості статі). Розкрито їхній вплив на формування відносин статей у родині в умовах селянського середовища.

Визначено, що фольклор був дієвим вихованим засобом, який використовувався також у процесі соціостатевого виховання дітей в українській селянській родині. Доведено доцільність залучення фольклорних текстів у якості додаткового джерела вивчення історико-педагогічних проблем.

Ключові слова: *гендерний аналіз, виховання статі, джерельна база, історико-педагогічні дослідження, фольклор, засіб виховання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... На межі ХХ – ХХІ ст. в українському педагогічному дискурсі, за твердженням провідних учених сучасності (Л.Березівська, С.Бобришов, Н.Гупан, Н.Побірченко, О.Сухомлинська та ін.), загострилася потреба підвищення методологічного й теоретичного рівнів досліджень проблем історії освіти і виховання. Нагальним завданням сучасних наукових потенцій є оновлення джерельної бази історії педагогіки, удосконалення способів і методів збирання, опрацювання та рефлексії історико-педагогічного матеріалу.

Звернімося до фольклорних текстів як одного з виду джерел, до якого досить часто апелюють історики, етнографи, етнологи та ін. Відомо, що усну народну творчість досить важко цензурувати, на відміну від писемних джерел ХІХ – початку ХХ ст. Саме через це, у фольклорних текстах зберігається закодована інформація, яка відображає багатоманітні сфери життя українського народу, зокрема й відносини чоловічої та жіночої статей, питання виховання статі дітей. Зауважимо, до українського фольклору (усної народної творчості) належать твори різноманітних жанрів: перекази, пісні, легенди, казки, заклики, лічилки, пісеньки, вірші, колядки, щедрівки, утішки, анекдоти, вірування.

Фольклорні тексти цілком можна позиціонувати як один із засобів виховання статі дітей. Під засобами виховання науковці (Ю.Борисенко, Н.Волкова, М.Фіцула та ін.) розуміють діяльність, явища чи предмети культури, навколишній світ тощо, які можуть впливати на особистість у певному напрямі. Серед таких засобів, як слово, побут, звичаї, традиції, мистецтво, іграшки, свята, символи, релігія та ін. називають і фольклор.

Аналіз досліджень і публікацій... Актуальними науковими доробками видаються роботи присвячені гендерній проблематиці сучасного фольклору (Ю.Атрощенко, М.Єлифьорова, О.Кустова, Ю.Мерьємова, Л.Семенова) і гендерному аналізу деяких жанрів усної творчості різних народів світу (А.Желобовський, В.Пугач, Т.Пуларія, М.Русаківа). Цікавими також є дослідження проблем соціальної статі та норм статевого життя на основі аналізу українського народного фольклору (О.Боряк, М.Маєрчик, Ю.Мануляк, О.Кісь та ін.).

Втім, у науковому дискурсі недостатньо залишається кількість робіт щодо залучення фольклорних текстів у якості додаткового джерела при вивченні історико-педагогічних проблем. Також дещо суперечливими залишаються роботи деяких авторів, які у своїх доробках використовують гендерний категоріальний апарат. Частина з них не завжди враховує вихідні концептуальні засади гендерних досліджень, недостатньо чітко визначає інструментарій своїх розвідок.

Формулювання цілей статті... На разі, мета статті полягає в аналізі фольклорних текстів українського селянства ХІХ – початку ХХ ст. щодо відображення у них мотивів традиційного виховання статі дітей.

Виклад основного матеріалу... Дослідження ґрунтується на гендерній теорії та методології, що передбачає урахування проблем соціальної статі в науковому дискурсі. Підкреслимо, гендерний підхід спрямовує дослідника на відображення гендерної стратифікації у селянському середовищі, ієрархічного розподілу праці між чоловічою та жіночою статями, диференційованих мети, завдань й методів виховання дітей у залежності від їхньої біологічної (уродженої) статі.

Основним інструментом реалізації мети статті став гендерний аналіз, який активно застосовують сучасні гендерологи (О.Гончаренко, Н.Козлова, О.Луценко, Л.Малес, Н.Павлущенко, Н.Пушкарьова, М.Скорик, Л.Штильова, О.Ярська-Смирнова та ін.) з огляду на предмет свого дослідження. Сутність такого аналізу як робочого інструменту гендерного підходу, згідно суджень Л.Штильової, полягає у зборі інформації щодо виявлення відмінностей у потребах, ролях й пріоритетах чоловіків і жінок, їхньому доступі до ресурсів й контролю над ними [19, с.60].

Спираючись на положення Н.Годзь: за допомогою фольклору, насамперед казок, відбувалося регулювання норм відносин, соціальних взаємин на різних рівнях і напрямках [4, с.7], припускаємо що фольклор також регулював і упорядковував відносини між статями у селянському соціумі.

Фольклорні тексти відбивають проблеми характеру поведінки й поводження осіб протилежної статі при спілкуванні або здійсненні різних видів спільної діяльності. Така закодована у текстах інформація у якості норми, апріорної даності, передавалася підростаючим поколінням у процесі їхнього сімейного виховання.

У статті проаналізовано такі тексти усної народної творчості, як прислів'я, приказки, дитячі казки, пісні, котрі зібрані фольклористами, істориками, етнографами (Б.Грінченком, В.Івановим,

М.Комаровим, М.Костомаровим, А.Малинкою та ін.) на різних українських етнічних землях й датовані XIX – початком XX ст.

Уважне вивчення фольклорних текстів указанного періоду засвідчує, що вони містять інформацію про гендерні стереотипи фемінності й маскулінності (схематизовані, нормативні, узагальнені уявлення щодо моделей поведінки, рис характеру чоловіків і жінок, які відповідали пануючим соціальним нормам, очікуванням, цінностям та запитам щодо їхньої статі), часто принижуючи жінку. Зокрема, із народних записів з циклу про сімейне життя Б.Грінченка жінка мала бути вірною чоловікові, любити виконувати «жіночі» роботи (прясти, хліб місити) [3, с.212]. Не дотримання такої поведінки характеризувало жінку, як хитру, ліниву, або таку, що «лежить без просипу, а їсть без пощади» [3, с.214].

Не надто високо цінувалися розумові здібності жінки. Досить частими у фольклорі її представлено «без десятої клепки», такою, якій не можна говорити правди, бо всім розповість [3, с.214].

Натомість, чоловіка, за спостереженнями Б.Грінченка, змальовано поважним, роботязим, який може дати раду собі і жінці та якому дозволено застосовувати фізичну силу щодо жінки [3, с.219]. У колядках чоловік виглядає наступним чином: він сидить у власній хаті, навколо нього усе господарство. «Сидить він у кінці стола, а на ньому шуба нова, а на шубі поясок, а на поясок калиточка» [2, арк.1 зв.]. На наш погляд, це є демонстрацією соціальної значущості чоловіка в селянському середовищі XIX ст., його відповідності стандартам мужності та визнання його права влади над членами своєї родини.

Доктрина влади чоловіка над жінкою також відображена в українських народних прислів'ях. Цей факт знаходить підтвердження у таких висловлюваннях народу, як «жинка не чоловік, а баба и бабській у неї розум» [6, с.205], «у баби волось довгий, та умь короткий» [6, с.208], «дай жинци волю, самъ попадешъ у неволю», «жинка за три углы хату держить, а чоловік за одынь», «чоловік до дому мишкомъ, а жинка винесе хвартушкомъ» [8, с.35–37], «сынъ – полатай хата, а дочка – обдери хата» [8, с.86], «бабій языкъ – чертово помело, вымететь изъ дому и хитреца и мудреца» [12, с.11], «худъ мужъ помрете, добрая жена по міру поидеть» [12, с.55], «чесна жена мужемъ», «воля и добру жену портить» [12, с.65].

У фольклорних текстах продемонстровано звичай схвалення застосування фізичної сили чоловіка щодо жінки: «жена безъ грозы – хуже козы», «женѣ спускать – добра не видать», «бей жену къ обѣду, а къ ужину поять» [18, с.773], «коса не клепана, жинка не быта – то все одно» [8, с.36], «жена не горшокъ, не разобъется» [12, с.22], «кто кого любит, тот того лупит, коли муж не бьет, значит, не любит» [8, с. 202].

Аналіз таких висловлювань дозволяє характеризувати сімейний уклад селянської родини XIX – початку XX ст. як патріархальний з домінуючим чоловічим началом та підкоренням жіночого.

Критичний аналіз наведених текстів не дозволяє погодитися із такими дослідниками, як З.Болтарович, В.Скуратівський, М.Стельмахович, Є.Сявавко, В.Янів та ін., котрі стверджують, що відмінною рисою українського фольклору є повага до матері, домінування «культу Богородиці». Адже ці науковці повагу до матері асоціюють із повагою до жінки у цілому, її високим соціальним статусом й значенням в українському селянському соціумі. У цьому сенсі досить слухними видаються зауваження вітчизняної ученої О.Кісь [7, с.156–165] про те, що у традиційному українському суспільстві жінка ставала «справжньою» жінкою лише за умови виконання нею дітородної функції та ролі матері. Тож у селянському середовищі XIX – початку XX ст. найвищі місця в ієрархії соціокультурних й міжособистісних цінностей займала саме категорія «жінка-мати», а не просто особа жіночої статі із індивідуальними здібностями та уподобаннями.

Дослідники (В.Бойко, В.Мирний, Н.Сивачук, Ю.Ступак та ін.) слушно зауважують, що фольклор, з-поміж відтворення світогляду, культури, побуту українського народу, в умовах селянського середовища відігравав також важливу виховну роль. У процесі сімейного виховання, а саме на рівні соціального конструювання статі дітей, на наш погляд, такі висловлювання призводили до укорінення у свідомості підростаючого покоління уявлень про «справжнього» чоловіка і «справжню» жінку.

Фольклор здійснював опосередкований вплив на особистість хлопчика й дівчинки, метою якого було наділення їхньої статі конкретними соціальними значеннями, статусами і ролями (конструював гендер). З іншого боку, у дітей виникала потреба, у тому разі й під впливом фольклору, у статевій самоідентифікації, що в реаліях українського села XIX – початку XX ст. вважалося ознакою «появи розуму» у дітей [1, с.262]. Потому, діти адаптували фольклорні тексти у межах власної субкультури, тим самим відтворюючи традиційні гендерні ролі і стереотипи, норми поведінки (самі конструювали та підтримували гендерну ідентичність – розуміння власного зв'язку з культурними характеристиками мужності й жіночності, а також інтеріоризація відповідних рис характеру, моделей поведінки [16, с.102]).

Уважаємо, найбільш відчутно соціально визнаний досвід взаємодії статей передавався дітям у колискових піснях, пестушках, утішках, казках. Зауважимо, що знавці фольклорної творчості (Г.Довженок, Н.Сивачук та ін.) наділяють ці жанри дидактичною, виховною, естетичною, фізичною, магичною функціями. На наш погляд, основний мотив таких творів – заохочення до праці. При цьому хлопчиків і дівчаток спонукали до різних видів робіт, «чоловічих» або «жіночих» відповідно.

Аналіз українських фольклорних творів щодо згадування у них про заняття дорослих і дітей протилежної статі з'ясував, що дівчата зазвичай саджають, поливають [12, с.134], шиють, готують їжу – «моя дочка у садочку шіє сорочичку, шовкомъ та бѣлю къ своєму весілю», «пасися бычку поки спяду мычку своєму братові на рукавичку» [9, с.62], «Оленкино братья все сіно косили, а менша сестра обѣдять носила» [9, с.66], «... усю ніч не спала та біль сукала, по горі ходила біль білила» [17, с.89].

Натомість, хлопці полюють, їздять верхи [12, с.96–98]. Отже, це доводить, що згадана діяльність у фольклорних текстах націлювала дівчат на пасивність, спрямовувала на відтворення досвіду дорослих жінок, а хлопців, навпаки, спонукала до активних, творчих видів робіт.

Символічним був поділ квітів, ягід й дерев, які у фольклорних текстах сіяли/саджали дівчата і хлопці. Лише дівчата опікувалися рутою, м'ятою, малиною, калиною, яблунею. Саме ці рослини у народній свідомості асоціювалися із традиційними «жіночими» рисами, як-от красою, спокоем, цнотливістю, чистотою, відсутністю пристрасті. Причетність хлопців до садівництва-огородництва у текстах прослідковано лише у догляді за хрінном або хмелем [17, с.206]. У традиційній українській символіці ці рослини були своєрідними «чоловічими» реліктами, які уособлювали міцність, зростання, відновлення (хрін), родючість усього живого, гнучкість розуму, хоробрість і відвагу молодого парубка, який увивається за дівчиною (хміль).

Диференційованою за ознакою статі була й власне пісенна творчість селянських дітей. За свідченням очевидців (М.Костомарова [9, с.58], П.Кулжинського [11, с.120]), пісні дівчат були недоторканні для іншої статі, жоден хлопець не погоджувався співати дівочих пісень. Як-от веснянок, гаївок, зміст яких уміщував згадки про сіяння маку, огірочків, кропу, моркви і пастернаку [5, арк.1, 3] тощо. А такі заняття вважалися традиційно жіночими й «учити хлоп'ят шити, прясти й других робіт жіночих у нас не прийнято, бо це не чоловіче діло» [14, арк.8].

Гендерні стереотипи також репрезентовано у деяких дитячих казках. Так, ідеальними рисами селянської дівчини у таких казках, як «Про одинака, сина багатія» [15, с.19], «Мельникова дочка» [15, с.35] називаються ввічливість, ошадність, ласкавість, щирість, доброта, сердечність, чесність, чуйність, слухняність. А «справжньою» дружиною за народним уявленням є та, котра шаноблива до свого чоловіка, підтримує його авторитет, щиро любить своїх дітей, готова для них «небо прихилити та зорями вкрити» (казки «Москаль-товкач» [15, с.118], «Як молодиця попа обдурила» [15, с.121], «Калиточка» [15, с.173]).

У казках критикувалися будь-які відхилення від усталених моральних принципів – непокірність, сварливість, невірність, злість, хитрість жінок, які можуть ввести в оману чоловіка («Про лиху Настю» [15, с.81], «Як чоловік учив жінку працювати» [15, с.48], «Піп і хвора жінка» [15, с.143], «Жінка, її чоловік і коханець» [15, с.140]). У казці «Чи можна жинкамъ правду казати» батько висловлює настанову синові: «жинци правды не кажь» [3, с.215], бо вона надто емоційна та «не вдержить язика за зубами».

На підставі вище наведеного сформулюємо наступні висновки. Критичне прочитання фольклорних текстів ХІХ – початком ХХст. на основі гендерного підходу забезпечило можливість установити, що вони містили у собі проблеми гендеру (соціальної особливості статі). Застосування гендерного аналізу дозволило з'ясувати: у своїй більшості вони були гендерностереотипізованими, а відтак відтворювали традиційні уявлення про моделі поведінки й риси характеру української жінки та чоловіка.

В образній фольклорній формі дітям трансливалася інформація щодо «своєї» та протилежної статі, притаманні їм моделі поведінки. Діти у процесі залучення до обрядів календарного та життєвого циклів української селянської родин знайомилися й вивчали фольклорні тексти, стаючи при цьому суб'єктами, носіями та творцями власних уявлень про соціальні характеристики жіночої й чоловічої статі. Діти також переконувалися в існуванні різних соціальних ролей, які визначалися статевою (уродженою) приналежністю; починали розуміти власне місце в оточуючому мікросередовищі. Поступово такі переконання ставали своєрідними кліше у свідомості дитини, знаком або сигналом розподілу світу ознакою статі. Оскільки фольклор з-поміж інших вихованих засобів, впливав на процес виховання статі дітей в українській селянській родині в образній формі відбувалося закріплення диференційованих підходів до виховання дітей протилежної статі у родинних умовах.

Висновки... Таким чином, фольклорні тексти XIX – початку XX ст. відображали патріархальність української культури та гендерні відносини з домінуванням «чоловічого», які склалися в селянському середовищі.

Зроблений аналіз дає підстави вважати, що фольклорні тексти, особливо у поєднанні з іншими дотичними до проблем виховання статі дітей джерелами, можуть бути ефективною додатковою базою вивчення історії педагогіки. Подальше використання теорії та методології гендерних досліджень у галузі історико-педагогічного джерелознавства забезпечить неупереджене бачення процесу становлення і розвитку освіти та виховання в історичному контексті, а також сприятиме формуванню гендерночутливих векторів виховання дітей у сучасному сімейному колі й освітньому процесі загалом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Байбуурин А. К. Обрядовые формы половой идентификации детей / А. К. Байбуурин // Этнические стереотипы мужского и женского поведения; [отв. ред. А. К. Байбуурин, И. С. Кон]. – СПб.: Наука, 1991. – С. 257–265.
2. Встрѣча нового года въ Малороссіи у поселянь (фольклорная записъ в Полтавской губернии, 1860-е гг.) // ИР НБУ. – Ф. XII. – Од. зб. 74. – 2 арк.
3. Гринченко Б. Д. Изъ усть народа: Малорусскіе рассказы, сказки и др. / Б. Д. Гринченко. – Черниговъ, 1900. – 480 с. – (Приложение къ № XII «Земскаго Сборника» за 1900 г.).
4. Годзь Н. Б. Культурні стереотипи в українській народній казці: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Н. Б. Годзь. – Х., 2004. – 19 с.
5. Дитячі, дівочі ігри, обрядові, купальські, обжинкові пісні. Записані на Волині, Київщині, Полтавщині та інших місцевостях України // ИР НБУ. – Ф. 58. – Од. зб. 80. – 6 Арк.
6. Жизнь и творчество крестьянь Харьковской губернии. Очерки по этнографии края под ред. В. В. Иванова. – Х.: Типография Губ. Правления. – 1898. – Томъ I. – 1012 с.
7. Кись О. Материнство и детство в украинской традиции: деконструкция мифа / О. Кись // Женская и гендерная история: [под ред. Н. Л. Пушкаревой]. – М.: «Рос. политич. энциклопедия», 2003. – С. 156–172.
8. Комаровъ М. Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь / М. Комаровъ. – Одеса: Типо-литография Е. И. Фесенко, 1890. – 126 с.
9. Костомаров Н. И. О цикль весеннихъ пѣсень въ народной южнорусской поэзии / Н. И. Костомаров // Маяк. – 1843. – Т. XI. – С. 58–76.
10. Костомаров Н. И. Очерк домашней жизни и нравов великорусского народа в XVI и XVII столетиях / Н. И. Костомаров под общ. ред. Н. И. Павленко. – М.: Республика, 1992. – 303 с. – (Летописцы Отечества).
11. Кулжинский П. Малороссийская деревня / П. Кулжинский. – М.: Типография Императорского Московскаго Театра, 1827. – 136 с.
12. Малинка А. Н. Сборникъ матеріаловъ по малорусскому фольклору (Черниг., Волынск., Полтавск. и некот. др. губ.) / А. Н. Малинка. – Черниговъ: Типография Губ. Земства, 1902. – 388 с.
13. Новый сборникъ русскихъ пословиць и притчей, служащій дополненіемъ къ собранію русскихъ народныхъ пословиць и притчей, изданныхъ въ 1848 году, И. Снегиревымъ. – М., 1857. – 92 с.
14. Про роботу чоловічу та жіночу // Рукописні фонди ІМФЕ. – Ф. 1–3. – Од. зб. 332. – Арк. 8.
15. Розумниця. Українські народні казки / упор. І. В. Халанта, М. І. Халанта. – Ужгород: ВВК «Патент», 1992. – 253 с.
16. Теория и методология гендерных исследований: курс лекций / [под общ. ред. О. А. Вороной]. – М.: МЦГИ/МВШСЭН, 2001. – 414 с.
17. Українські народні ліричні пісні / упор. М. М. Гордійчук. – К.: Видавництво АН УРСР, 1958. – 687 с.
18. Шашков С. С. Историческія судьбы женщины, дѣтоубійство и проституція. История русской женщины / С. С. Шашков. – СПб.: Типография И. Н. Скороходова, 1898. – 894 с.
19. Штылева Л. В. Фактор пола в образовании: гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 316 с.

Аннотація

А.В.Приходько

Отражение традиций воспитания пола детей в украинском крестьянском фольклоре XIX – начала XX века (гендерный анализ первоисточников)

Статья посвящена гендерному анализу воспитательных мотивов в украинском фольклоре. На основе критического чтения текстов песен, поговорок, сказок и др., датированных XIX – началом XX вв., установлено, что они содержали в себе проблемы гендера (социальной особенности пола человека). Раскрыто их влияние на формирование отношений полов в семье в условиях крестьянского общества. Обосновано, что фольклор был действенным воспитательным средством, который использовался также в процессе социополового воспитания детей в украинской крестьянской семье. Доказана целесообразность использования фольклорных текстов в качестве дополнительных источников при изучении историко-педагогических проблем.

Ключевые слова: гендерный анализ, воспитание пола, источники историко-педагогических исследований, фольклор, средства воспитания.

Summary

H.V.Prykhod'ko

The Traditions of Children's Social Sex Education in the Ukrainian Peasant Folklore of the XIX – Beginning of the XX Century (Gender Analysis of the Original Texts)

The article deals with the gender critical analysis of the educational motifs in Ukrainian peasant folklore (songs, sayings, nursery tales, etc.) of the XIX – beginning of the XX century. The special attention is paid to the fact that folklore texts contained the gender problem (social sex). The author describes the influence of the folklore texts on the forming of relations between men and women in Ukrainian peasant society in general and in peasant families in the particular. According to the text the folklore always was an essential educational means, which also was used in the process of children education in its social sex context. In conclusion the author stresses that Ukrainian peasant folklore can be used by scientists as a source research of pedagogy history.

Key words: gender analysis, social sex education, literature sources, history of pedagogy, folklore, educational means.

Дата надходження статті: «4» жовтня 2013 р.

УДК 37.012.2

Г.І.ПРИХОДЬКО,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Харків)

Історіографічна та джерельна основа вивчення громадських ініціатив в галузі фізичного виховання учнівської молоді у XIX–на початку XX ст.

У статті здійснено аналітичний огляд джерельної основи дослідження проблеми розвитку громадських ініціатив в галузі фізичного виховання учнівської молоді у XIX – на початку XX століть. Схарактеризовано пласт архівних документів, фотодокументів, друкованих видань: законодавчі та публічно-правові акти; матеріали діловодства; внутрішня документація освітніх установ, фізкультурних організацій, виховних позашкільних осередків; статистичні матеріали; книжкова література; педагогічна та спеціальна періодика тощо.

Ключові слова: історія педагогіки, джерело, фізичне виховання, освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Будь-яке історико-педагогічне дослідження завжди ґрунтується на певній джерельній базі, тобто сукупності джерел різних типів і видів, у яких міститься різноманітна інформація про описувані факти дійсності. За визначенням науковців, історичним джерелом є все те, що створюється в процесі різноманітної людської діяльності, а тому несе інформацію про різні сторони суспільного життя, відображає розвиток людського суспільства в часі та служить основою для наукового пізнання минулого [1]. Водночас кожне історичне джерело є збереженою частицею колишнього життя та діяльності і, само по собі, має конкретно-історичну цінність як пам'ятка, фрагмент зниклого часу. Виокремлення різноманітних фактів із різноманітних історичних джерел, їх систематизація, аналіз та інтерпретація є основою будь-якого історико-педагогічного дослідження. Тому очевидно, що проблеми джерелознавства завжди залишаються у центрі уваги науковців історичного спрямування.

Дослідження проведене відповідно до плану НДР кафедри фізичного виховання №1 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» та кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Аналіз досліджень та публікацій... Історіографічний аспект історико-педагогічної науки обґрунтували Н.Гупан, О.Дзеверін, Н.Дічек, Е.Дніпров та ін. Значення джерелознавчого аналізу для педагогічних досліджень розкривалося у працях Н.Дічек, Н.Коляди, І.Кулик, О.Сухомлинської, О.Черкасова, О.Ясько та ін. У низці праць у контексті історіографічного аналізу зверталася увага на проблему фізичного виховання особистості (К.Алексеев, О.Вацеба, М.Герцик, Н.Карпушко, І.Свістельник, О.Суник, Б.Якимович) [1; 2; 4–6]. Проте на сьогодні, історіографічні та джерелознавчі аспекти вивчення проблеми громадської діяльності в галузі фізичного виховання молоді на різних етапах розвитку людства не отримали належного висвітлення у науково-педагогічній літературі.

Формулювання цілей статті... Мета статті – провести аналітичний огляд джерелознавчої бази дослідження проблеми розвитку громадських ініціатив у галузі фізичного виховання учнівської молоді в XIX – на початку XXст.

Виклад основного матеріалу... Всебічний науковий аналіз будь-якого феномену неможливий без залучення широкого спектру джерел, без їх глибокого аналізу та осмислення. Однією з